

Goran Bertok

Fotograf

... ki ga ne zanima fasada blišča, ampak tisto, kar je pod njo

Prerad mesecem dni, ko smo še imeli kulturno dogajanje zunaj lastnih domov, ki je trenutno na čakanju zaradi pandemije koronavirusa, se je v galeriji Photon

odprla njegova razstava z naslovom *Lakota* – v normalnih okoliščinah bi si jo lahko ogledali do konca aprila. V tej fotografiski seriji Goran Bertok (1963) raziskuje stanje, v katero je človeško telo pahnilo odrekanje hrani: anoreksijo, poskus discipliniranja lastnega telesa, ki uhaja izpod nadzora. S telesom v skrajnih fazah se je ukvarjal že v prejšnjih projektih, kontinuirano ga namreč preučuje in fotografira več desetletij. Začel je z igranim nasiljem, nadaljeval s prizori nekonvencionalnih spolnih praks, posebej sadomazohizma, in naposled prišel do smrti. Njegovi najbolj pretresljivi seriji sta Obiskovalci in Post Mortem, v katerih je gledalec s smrtjo soočen brutalno neposredno – v Post Mortem si iz oči v oči zre s trupli, v Obiskovalcih pa opazuje, kako se trupla med kremacijo spreminjajo v okostja. Anoreksija je bila logično nadaljevanje. »Vse, kar počnem, je dokaj ozko usmerjeno: vedno gre za telo, ki je podvrženo nasilju. Na začetku igrano nasilje, nato sadomazohizem in podobno. Potem smrt, ki jo ravno tako dojemam kot nasilje za človeka, ki bolj pripada civilizaciji kot naravi – drugače kot pri živali, ki se smrti najbrž niti ne zaveda. Zdaj pa anoreksija, ki prikazuje telo v neki skrajni fazi oziroma v bližini smrti,« pravi. Zakaj smrt in nasilje? Te serije, posebej Obiskovalci, so bile deležne tudi očitkov, da hodijo po meji dopustnega. A zanj je, četudi se je na začetku fotografske poti preizkušal v reklamni fotografiji, zanimivo predvsem tisto zunaj *mainstreama*; odklonsko, mejno, morbidno. »Nekaj je dovoljeno, zaželeno; na drugi strani pa prekršek, prestop, nekaj, za kar se moraš potruditi. To drugo me je od nekdaj privlačilo.« Morda zato, ker je bilo njegovo otroštvo prijetno in umirjeno in je o odklonih, ki so ga zanimali, lahko bral le v knjigah – denimo v Twainovih *Pustolovščinah Huckleberryja Finna*, kjer ga je posebej pritegnil odlomek, v katerem junakov oče doživlja *delirium tremens* in želi ubiti sina, ki ga ne prepozna –, ali pa jih z razdalje opazoval pri ljudeh, s katerimi je prihajal v stik. »Imel sem prijatelja, ki so ga doma zanemarjali, večinoma je bil prepuščen ulici, in meni se je njegovo življenje zdelo silno razburljivo. To je bil romantičen pogled na te odklone.« V resnici pa, dodaja, se

morda z nasiljem nad telesom ukvarja tudi zato, ker ga nasilje tako moti v resničnem življenju. »Nasilje družbe nad posamezniki, ki so v nekem smislu drugačni – to, da se ljudje spravljajo na šibke ali tiste, ki se v nekem smislu ne vklaplajo, se začne že v osnovni šoli.« Nekaj podobnega je doživel tudi med služenjem vojaškega roka JLA – v vojski je pre-

bil skoraj en mesec, potem pa bil odpuščen, saj si je, da mu tam ne bi bilo treba ostati celo leto, pri-skrbel diagnozo psihopatska osebnost in skrbno skonstruiral svojo norost. »Težko verjameš, česa je zmožen človeški sadizem, če tega ne vidiš na lastne oči. Vsaka enota najde nekega reveža, ki je telesno šibkejši ali na kak drug način ranljiv, da se potem izživilja nad njim. Najprej nekaj sadistov, potem pa jih je vedno več – na koncu se nad temi reveži izživljajo tudi vojaki. Pa še nekaj je: skupina ne prenaša, da je posameznik drugačen in da ima svoje mnenje. Tudi za delovni kolektiv ni bistveno, da si najbolj produktiven, ampak da pokažeš popolno predanost. In vojska je točno to. Lahko si butast, a če si popolnoma lojalen, je vse v redu.«

Bertok sicer ni študiral fotografije, pač pa novinarstvo in primerjalno književnost. Fotografirati je začel sorazmerno pozno, šele v tretjem letniku fakultete. Ko se je začel uveljavljati, je bila med njegovimi željami tudi ta, da bi se njegove fotografije – takrat je fotografiral pretežno lepa ženska telesa – pojavile v reviji *Playboy*. »Saj ne rečem, lepo je delati lepe stvari in biti za to dobro plačan, takrat sem zaslužil toliko, da sem si kupil prvo fotografsko opremo ... toda nazadnje mi nekaj ni več dovolilo, da bi to prebavljal. Modne fotografije in reklame lažejo in zavajajo in so zame danes moralno tako zelo oporečne, da bi jih morali postaviti izven zakona. Tako da, če zdaj pomislim – zakaj fotografirati trupla? Na eni strani imamo blišč in reklame, s smrtjo in nasiljem pa nekoliko uravnotežimo zadevo; to je kot neka bomba, ki jo vržemo v to srečo. Želja biti srečen je posledica pritiska, zato pravim: sreča je lažna, je fasada, trpljenje pa pristno, to je tisto, ki nas zbode nekje globoko v notranjosti in prebudi neke naše potenciale.« Ta hip, recimo, doživljamo krizo, ki se Bertoku zdi zanimivo izhodišče za dobro umetnost. »Smo sicer na začetku in upam, da bo pri tem tudi ostalo, če bo šla še dlje, pa bo to vojno stanje. In po vsaki vojni je umetnost najbolj zacvetela: na površini je nekaj počilo in spustilo skozi nove, revolucionarne stvari.«

Piše: Lara Paukovič

Podoba: Uroš Abram